

5. Лебедева А.Н. Методика исследования отношения личности к инновациям / А.Н. Лебедева, А.Н. Татарко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2009_4-2_29.pdf.

6. Общая психодиагностика / под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 303 с.

7. Санникова О.П. Эмоциональность в структуре личности / О.П. Санникова. – Одесса : Хорс, 1995. – 334 с.

8. Структурно-функциональная модель инновационного потенциала педагога / [Е.А. Шмелева, А.А. Червова, Л.Д. Мальцева, Н.Ю. Прияткина] // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия «Социальные науки». – 2014. – № 3 (35). – С. 177–184.

9. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка ; пер. с польск. С.М. Червонной. – М. : Логос, 2005. – 664 с.

10. Kirton M.J. Adaptors and innovators / M.J. Kirton. – London : Routledge, 1994.

УДК 159.923:316.6

ТЕОРЕТИЧНІ ПРЕДИКТОРИ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Литвиненко О.Д., к. психол. н.,
доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

У роботі висвітлено стан досліджуваності проблеми адаптаційного потенціалу особистості. Виділено й охарактеризовано такі підходи до вивчення адаптаційного потенціалу особистості: загальнопсихологічний, через категорію активності, діяльності, життєздатності, психологічного здоров'я. Сформульовано авторський підхід до створення моделі адаптаційного потенціалу особистості, який виявляється на індивідуальному, особистісному та соціальному рівнях взаємодії зі світом, на кожному з яких особлива роль належить загальній активності особистості.

Ключові слова: особистість, адаптаційний потенціал, структура адаптаційного потенціалу, інтегральна властивість.

В работе освещено состояние исследованности проблемы адаптационного потенциала личности. Выделены и охарактеризованы следующие подходы к изучению адаптационного потенциала личности: общепсихологический, через категорию активности, деятельности, жизнеспособности, психологического здоровья. Сформулирован авторский подход к созданию модели адаптационного потенциала личности, который проявляется на индивидуальном, личностном и социальном уровнях взаимодействия с миром, на каждом из которых особая роль принадлежит общей активности личности.

Ключевые слова: личность, адаптационный потенциал, структура адаптационного потенциала, интегральное свойство.

Lytvynenko O.D. THEORETICAL PREDICTORS OF CREATION OF THE MODEL OF ADAPTIVE POTENTIAL OF PERSONALITY

The article describes the state of research of the problem of the adaptive potential of the person. The following approaches to the study of adaptive potential of the person are distinguished and characterized: through the category of activity, viability, psychological health and general psychological. An author's approach to creation of the model of the adaptive potential of the personality, which manifests itself at the individual, personal and social levels of interaction with the world, on each of which a special role belongs to the general activity of the personality, is formulated.

Key words: personality, adaptive potential, structure of adaptive potential, integral property.

Постановка проблеми. Адаптаційний потенціал є провідною інтегративною характеристикою особистості, в якій не тільки закладена латентність пристосувальних здібностей особистості, а й представлено своєчасний вектор реалізації її активності: адаптаційний потенціал як інтегративна особистісна властивість суб'єктивно сприяє позитивній представленості індивіда в очах референтного кола осіб, підви-

щує його цінність в очах оточуючих і у власних уявленнях про себе, робить людину сильнішою, продуктивнішою й більш значимою. Дослідження особистості та її прихованих можливостей передбачає вивчення не тільки актуальної ситуації розвитку, а й провідних потенцій і компетенцій, на основі яких будується та регулюється діяльність, розвивається здатність швидко змінювати дії згідно з новими умовами; визначаєть-

ся міра можливостей у самоздійсненні та самореалізації тощо. Цей процес неможливий без чіткої операціоналізації адаптаційного потенціалу як категорії загальної психології, виділення головних пре дикторів і створення його теоретичної й емпіричної моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення особистості нерозривно пов'язане з формуванням, підтримкою й відтворенням повноцінної системи смислової регуляції життєвого шляху, зокрема з розвитком її адаптаційного потенціалу.

Аналіз наукових публікацій, присвячених адаптаційній сфері особистості, показує інтенсивне застосування терміна «адаптаційний потенціал особистості» в різних сферах і напрямках вивчення особистості: під час формулювання психологічного діагнозу, констатації адаптаційних можливостей особистості, дослідження адаптивної спрямованості тощо. Разом із тим помітна нечисельність і неоднорідність досліджень, у яких проводиться операціоналізація, визначення її змісту. Під адаптаційним потенціалом зазвичай ученими розуміється сукупність якісно своєрідних індивідуально-психологічних властивостей, набір яких є неоднаковим у різних дослідженнях, а висновок про стан особистісного адаптаційного потенціалу проводиться в результаті аналізу цих властивостей, що викликає складності зіставлення досліджень і виділення загальної моделі адаптаційного потенціалу та закономірностей формування. Крім того, в науці спостерігається суперечність між беззаперечною цінністю досліджуваного феномена й неоднозначністю його визначення.

Аналіз наукових першоджерел дав нам змогу виділити такі підходи до вивчення адаптаційного потенціалу особистості: через категорію активності, діяльності, життєздатності, психологічного здоров'я та загальнопсихологічний.

Найчастіше в психологічній науці адаптаційний потенціал розглядають через категорію активності (О.О. Баранов, К.В. Карпінський, О.Р. Кудашев, Л.В. Куликов, А.А. Налчаджян, А.О. Реан та ін.). У контексті дослідження адаптаційного потенціалу активність особистості як суб'єкта життєдіяльності розглядається через її призначення для вдосконалення й оптимізації життєдіяльності, її зовнішньої і внутрішньої сторін, а також через узгодження зовнішніх елементів життєдіяльності з її внутрішніми моментами (К.В. Карпінський [2]). Універсальним механізмом реалізації активності суб'єкта життя є система усвідомленої саморегуляції життєвого шляху особистості

шляхом використання потенціальних можливостей.

Л.В. Куликов, спираючись на розуміння оптимального рівня активності особистості, представив модель адаптаційного потенціалу. Результати його досліджень свідчили, що як за недостатньої, так і за надмірної мобілізації особистості виникають стани, які порушують адаптивну рівновагу. Відповідно, співвідношення рівня активності і сприйняття ситуації, в якій перебуває людина, дало автору змогу виділити неповний, адекватний і надлишковий типи адаптаційних потенціалів [4].

Традиційно розглядаються два типи адаптаційного потенціалу особистості: активний і пасивний (К.В. Карпінський [2], О.Г. Маклаков [7], О.О. Овсяник [9] та ін.). Однак низка вчених вважає цю класифікацію некоректною: оскільки в психіці немає абсолютної пасивності, тому другий тип вони теж вважають активним (А.А. Налчаджян [6], А.О. Реан [11]). Зокрема, А.О. Реан наголошує, що пасивний адаптаційний потенціал можна розглядати не як активний процес пристосування особистості, а активний процес самозміни й самокорекції відповідно до вимог середовища [11].

У зв'язку з цим А.О. Реаном пропонується класифікація адаптивного потенціалу на підставі спрямованості вектора активності:

1. Спрямованість «назовні» – характеризується активним впливом особистості на середовище, його освоєння і пристосування.

2. Спрямованість «усередину» – активне зміна особистістю себе, з корекцією власних соціальних установок і звичних інструментальних, поведінкових стереотипів.

3. У разі неприйнятності для особистості попередніх варіантів адаптаційний процес протікає за принципом активного пошуку в соціальному просторі нового середовища з високим адаптивним потенціалом для цієї особистості.

4. Імовірно-комбінований тип – заснований на використанні всіх варіантів попередніх чистих типів. Оцінювання адаптивної стратегії особистості відбувається на підставі вимог соціального середовища, особистісного потенціалу в плані змін, пристосувань середовища до себе й ціни умов під час вибору стратегії зміни середовища або стратегії зміни себе [11].

Діяльнісний підхід до адаптаційного потенціалу найбільш чітко представлений А.А. Налчаджяном, який розглядає його як особливий стан готовності до діяльності, що виражається в наявності в особистості

необхідного рівня компетенцій, які відображають специфіку конкретної соціальної ситуації й дають їй змогу успішно виконувати основні соціально-психологічні ролі, набувати навичок спілкування та вдосконалювати міжособистісну взаємодію [6].

Життєздатність особистості як психологічне підґрунтя її адаптаційного потенціалу характеризується А.О. Нестеровою як здатність конструктивно й ефективно реагувати на певні життєві події, не просто зберігати гомеостатичний стан, а розвиватися і зростати [8]. Формування життєздатної поведінки як процес більшою мірою є результатом реалізації адаптаційного потенціалу особистості, аніж простого її пристосування до середовища, як це відбувається в ситуації біологічної адаптації. Тобто основною метою життєздатності людини є не пристосування, а перетворювальний вплив (на середовище та власну особистість), процес само-реалізації й позитивних змін.

Адаптаційний потенціал особистості визначається Н.Л. Коноваловою як інтегруюча характеристика психологічного здоров'я [3]. Психічна адаптивність оцінюється при цьому як інтегральна властивість особистості як цілісної системи й розглядається як сукупність внутрішніх факторів, що визначають ефективність адаптаційних змін. Адаптаційний потенціал, на думку автора, загалом характеризує здатність особистості протистояти психічним зривам, залежить від багатьох конституційних, вроджених і набутих факторів, що визначають структуру особистості, знаходиться в тісному взаємозв'язку з періодизацією розвитку особистості [3].

Загальнопсихологічні аспекти дослідження адаптаційного потенціалу представлені в роботах С.Ю. Добряка, О.Г. Маклакова, С.Т. Посохової та ін.

Так, С.Ю. Добряк ототожнює поняття «адаптаційний потенціал» та «адаптивність» і залучає їх для позначення властивості, що виражає можливості готовності особистості до психічної адаптації [1].

У роботах О.Г. Маклакова й В.О. Кулганова здійснено оцінювання основних компонентів адаптаційного потенціалу, рівень розвитку яких, відповідно, визначає межі потенціалу та ймовірність успішної адаптації до широкого діапазону факторів зовнішнього середовища [7].

Суголосно дослідженням С.Т. Посохової в адаптаційний потенціал закладено латентність адаптаційних здібностей [10].

Учена виділяє чотири компоненти адаптаційного потенціалу особистості.

Перший – біопластичний – відображає еволюційно закріплені доцільні фор-

ми життєдіяльності людського організму та вроджені енергетичні ресурси. У нього входять програми поведінки, тілесна й біохімічна конституція, нейродинамічна організація з функціональною асиметрією тощо.

Другий – біографічний – відображає індивідуальну історію життя людини, яка акумулює мікросоціум і мікрокультуру, у якій народжується й існує людина на ранніх етапах свого життєвого шляху. У другий компонент входять дитячо-батьківські взаємини, сімейна атмосфера і традиції, значуще найближче оточення.

Третій – психічний – компонент адаптаційного потенціалу забезпечується прихованими та реальними можливостями людини, що дають змогу відображати об'єктивну реальність у всьому її різноманітті й регулювати різні взаємини з нею та із самим собою, зберігати власну цілісність, самовдосконалюватися.

Четвертий – особистісно-регулятивний – компонент особистісного адаптаційного потенціалу становить система особистісної регуляції, яка дає можливість не тільки керувати своєю поведінкою відповідно до нормативних вимог суспільства, досягати необхідного рівня успішності в професійній діяльності, а й розвиватися й удосконалюватися.

Отже, у психологічній науці представлені різні підходи до вивчення адаптаційного потенціалу особистості: через категорію активності, діяльності, життєздатності, психологічного здоров'я та загальнопсихологічний. Різноманітність підходів до дослідження адаптаційного потенціалу особистості, на жаль, не розкриває його внутрішньої ієрархічно-паритетної структури та не надає оцінки основним індивідуально-психологічним ознакам, що є предикторами адаптаційного потенціалу, рівень розвитку яких може визначати межі потенціалу та вірогідність успішної адаптації до широкого діапазону впливу чинників зовнішнього середовища.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в теоретико-емпіричному обґрунтуванні й побудові цілісної моделі адаптаційного потенціалу особистості та її основних предикторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наш концептуальний погляд на природу адаптаційного потенціалу як інтегрального утворення, яке поєднує в складну систему психічні, психологічні та соціально-психологічні властивості і якості, що актуалізуються особистістю для створення й реалізації нових програм поведінки в змінених умовах життєдіяльності, дає

змогу не тільки побудувати інтеграційну модель досліджуваного феномена, а й оцінити значення психотерапевтичного втручання в його корекцію [5].

Отже, адаптаційний потенціал виявляється на індивідуальному, особистісному та соціальному рівнях взаємодії зі світом. На кожному із цих рівнів особлива роль належить загальній активності особистості як процесуально-динамічному чиннику становлення адаптаційного потенціалу. Зокрема, Я. Стреляу наголошував, що поведінка, яка вимагає великої активності суб'єкта, завжди спрямована на вдосконалення діяльності відповідно до вимог (змін) середовища або перетворення самого середовища, що може провокувати певну неузгодженість між суб'єктом і середовищем. Така поведінка вимагає від суб'єкта більш високого рівня самоорганізації, ніж просте пристосування до нових умов навколишнього середовища. Дії з організації власного життя такого роду характеризуються великою кількістю подразників, які активізують індивіда, вимагають активної саморегуляції, тоді як просте пристосування до середовища спричиняє меншу кількість активізувальних стимулів, реалізується під час пасивної саморегуляції [12].

Загальна активність особистості як основи адаптаційного потенціалу розкриває:

- 1) особливості його формування як потенційної можливості особистості,
- 2) особливості його формування як актуальної можливості особистості,
- 3) особливості його формування як постактуальної можливості особистості.

Тобто життєва історія кожної людини містить у собі суперечливе поєднання потенційних (латентних), актуальних і постактуальних можливостей і властивостей особистості, які становлять основу її адаптаційного потенціалу.

На індивідуальному рівні дослідження адаптаційного потенціалу потребує нових теоретико-методологічних та емпіричних орієнтирів, які підтверджують його індивідуально-типологічне походження. Так, у роботах К.-Г. Юнга проблемі співвідношення свідомого й несвідомого приділена особлива увага, оскільки саме в процесі взаємодії цих двох психічних субстанцій формується певний сценарій особистісного розвитку особистості [13]. Несвідоме, за К.-Г. Юнгом, знаходиться поза свідомістю, і прямий доступ до нього закритий: учений має лише свідомі вияви того, що зародилося в несвідомому [13]. Отже, свідомість, за К.-Г. Юнгом, є єдиною можливим інструментом пізнання несвідомого, причому воно само складається переважно зі

змістів, які зародилися в несвідомому. Таке трактування має визначальну роль у розумінні індивідуальної природи адаптаційного потенціалу: на наш погляд, він не обмежується зоною наявних актуальних можливостей і властивостей особистості, а й містить зону найближчих, латентних властивостей, які ще формуються та виявляються опосередковано. Адаптаційний потенціал є внутрішньою «психологічною готовністю» особистості до ускладнення життєвих ситуацій і її адаптаційних відповідей на них.

Особистісний рівень розвитку адаптаційного потенціалу сприяє погляду на особистість як сукупність основних субособистостей (або диспозицій) як її складників: вольову, емоційну, самоактуалізаційну, психосоматичну.

Вольова субособистість володіє навичками прийняття рішень, умінням казати «ні», постояти за себе, визначати й нести відповідальність за себе, свої дії, свій вибір.

Емоційна субособистість володіє здібністю конгруентно виражати власні почуття, розуміти й безоцінно приймати почуття інших. Домінуючі стани емоційної субособистості передбачають активне або пасивне ставлення до життєвої ситуації, віру у свої можливості, високу активність, стеничні реакції на труднощі, що виникають, суб'єктивні відчуття внутрішньої зібраності, запасу сил, енергії тощо.

Емоційна диспозиція містить також здібності до усвідомлення, розуміння та управління емоціями.

Самоактуалізаційна субособистість у структурі особистісного потенціалу передбачає компетентність у часі, самопідтримку, цінність самоактуалізації, гнучкість поведінки, реактивну чутливість, спонтанність; самоповагу та самоприйняття, синергію, креативність.

Ця диспозиція може бути розкрита за допомогою створення атмосфери прийняття кожного, за якої відкривається доступ до станів любові, віри, надії, формується досвід переживання позитивного ставлення до себе, оточуючих, до світу загалом.

Психосоматична субособистість містить здатність розвивати фізичний складник здоров'я, «усвідомлювати» власну тілесність як властивість особистості. Психосоматичний потенціал характеризує особистість на поведінковому рівні й на рівні інтероцептивних відчуттів, це рефлексивна диференціація у своєму тілі модальностей різного роду (візуальних, слухових, тактильних, нюхових, смакових тощо) і використання цієї здатності в процесі життєдіяльності.

Соціальний рівень дослідження адаптаційного потенціалу має спиратися на ресурсний підхід, який передбачає, що володіння й управління власними ресурсами та застосовані дії з організації життя й копінг-стратегії можуть один на одного взаємно впливати.

Отже, до соціального рівня дослідження адаптаційного потенціалу особистості входять механізми долаючої поведінки та дій з організації власного життя, тобто особливості використання не попередньо заданої, а самостійно побудованої системи ціннісних орієнтацій та адекватних способів організації власного життя. Дія, яка організує життя, – це знову один із варіантів активності, що виникає в процесі виявлення проблемних ситуацій, спрямованої на їх подолання, яке з боку зовнішньої практичної діяльності здійснюється згідно з принципом максимальної ефективності, з боку внутрішньої психічної діяльності – згідно з принципом максимального втілення сенсу життя.

Копінг як одне з підґрунть адаптаційного потенціалу традиційно розглядається в науці з позицій концепції життєвості (О.Г. Маклаков, Н.В. Родіна). О.Г. Маклаков, фактично ототожнюючи копінг з адаптаційним потенціалом, вважає, що високі резерви опору стресу зумовлені особливою особистісною диспозицією людини [6]. Особистісні диспозиції можуть не тільки впливати на процеси копінг-поведінки, а й бути механізмом, який чинить буферний вплив на стресові події. Адаптаційний потенціал як різновид копінг-поведінки, за О.Г. Маклаковим, містить у собі нервово-психічну стійкість (її рівень забезпечує толерантність до стресу); самооцінку особистості (яка є ядром саморегуляції й визначає ступінь адекватності сприйняття умов діяльності та своїх можливостей); відчуття соціальної підтримки (воно зумовлює відчуття власної значущості для оточуючих); рівень конфліктності особистості й досвід її соціального спілкування [6]. Н.В. Родіна диференціює копінг-стратегії та захисні механізми: стратегії усвідомлюються індивідом, а психологічні захисні механізми відображають глибинну, несвідому лінію подолання складних ситуацій [11]. Копінг розглядається вченою як структурна «надбудова» особистості, що виникає в результаті соціалізації, внаслідок взаємодії кризових, скрутних ситуацій і несвідомих мотивів особистості [11].

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна резюмувати таке. Адаптаційний потенціал особистості як інтегральне утворення поєднує в складну систему психічні, психологічні та соціаль-

но-психологічні властивості і якості, які актуалізуються особистістю для створення й реалізації нових програм поведінки в змінних умовах життєдіяльності. Адаптаційний потенціал виявляється на індивідному, особистісному та соціальному рівнях взаємодії зі світом, на кожному з яких особлива роль належить загальній активності особистості. На індивідному рівні адаптаційний потенціал є внутрішньою «психологічною готовністю» особистості до ускладнення життєвих ситуацій і її адаптаційних відповідей на них; на особистісному рівні – складається із сукупності основних субособистостей (або диспозицій): вольової, емоційної, самоактуалізаційної та психосоматичної, а на соціальному, спираючись на ресурсний підхід, розкидає механізми долаючої поведінки та дій з організації власного життя.

Цей підхід до розуміння адаптаційного потенціалу особистості дає змогу не тільки побудувати інтеграційну модель досліджуваного феномена, а й оцінити значення психотерапевтичного втручання в його корекцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добряк С.Ю. Динамика психологической адаптации курсантов на первом и втором году обучения в военном вузе : автореф. дисс. ... канд. психол. наук / С.Ю. Добряк. – СПб., 2004. – 20 с.
2. Карпинский К.В. Человек как субъект жизни / К.В. Карпинский. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 178 с.
3. Коновалова Н.Л. Предупреждение нарушений в развитии личности при психологическом сопровождении школьников / Н.Л. Коновалова. – СПб. : Питер, 2000. – 156 с.
4. Куликов Л.В. Психогигиена личности: Вопросы психологической устойчивости и психопрофилактики / Л.В. Куликов. – СПб. : Питер, 2004. – 435 с.
5. Литвиненко О.Д. Адаптаційний потенціал особистості як її інтегративна характеристика / О. Д. Литвиненко [O.D. The adaptation potential of the personality as its integrative characteristics / O.D. Lytvynenko] // Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. – P. 267–270.
6. Налчаджян А.А. Социально-психическая адаптация личности / А.А. Налчаджян. – Ереван, 2012. – 243 с.
7. Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях / А.Г. Маклаков // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 1. – С. 15–24.
8. Нестерова А.А. Жизнеспособность в ситуации потери работы: критерии позитивной адаптации / А.А. Нестерова // Адаптация личности в современном мире. – Саратов : Научная книга, 2011. – Вып. 4. – С. 298–315.
9. Овсяник О.А. Социально-психологические особенности адаптации личности / О.А. Овсяник // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 1. – С. 112–124.

10. Посохова С.Т. Психология адаптирующей-ся личности : [монография] / С.Т. Посохова. – СПб. : Питер, 2001. – 356 с.

11. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение / А.А. Реан. – СПб. : «прайм-ЕВРОЗНАК», 2004. – 416 с.

12. Родина Н.В. К проблеме соотношения понятий «копинг-стратегии» и «защитные механизмы». Пси-

ходинамический подход / Н.В. Родина // Тенденции развития психологии в Украине: история и современность. – М. : Просвещение, 2006. – С. 98–104.

13. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии / Я. Стреляу ; перевод с польского В.Н. Поруца. – М. : Прогресс, 1992. – 231 с.

14. Юнг К.Г. Структура психики и процесс индивидуации / К.Г. Юнг ; пер с нем. – М. : Наука, 1996. – 269 с.

УДК 159.947.2:164.053-057.36

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Литвинчук М.Ю.,
науковий кореспондент

Інститут психології імені Г.С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України

У статті розкривається проблема психологічної готовності прикордонників до діяльності в екстремальних ситуаціях. Наголошується на структурному компоненті психологічної готовності військовослужбовця, виокремлено якісні критерії екстремальних ситуацій. Наводяться ключові психологічні механізми прийняття рішення. Зазначається, що структура психологічної готовності розглядається як сукупність мотиваційного, пізнавального, емоційного та волевого компонентів.

Ключові слова: прийняття рішення, екстремальна ситуація, психологічна готовність, мнемічна операція, психологічна підготовка прикордонника, морально-психологічна стійкість.

В статье раскрывается проблема психологической готовности пограничников к деятельности в экстремальных ситуациях. Отмечается структурный компонент психологической готовности военнослужащего, выделены качественные критерии экстремальных ситуаций. Приводятся ключевые психологические механизмы принятия решения. Отмечается, что структура психологической готовности рассматривается как совокупность мотивационного, познавательного, эмоционального и волевого компонентов.

Ключевые слова: принятие решения, экстремальная ситуация, психологическая готовность, мнемическая операция, психологическая подготовка пограничника, морально-психологическая устойчивость.

Lytvynchuk M. Yu. PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF BORDER GUARDS' READINESS TO ACT IN EXTREME SITUATIONS

The article reveals the problem of border guards' psychological readiness to act in extreme situations. The structural component of the military's psychological readiness is emphasized, and qualitative criteria of extreme situations are singled out. The article presents the key psychological mechanisms of decision-making. It is noted that the psychological readiness structure is considered as a set of motivational, cognitive, emotional, and volitional components.

Key words: decision-making, an extreme situation, psychological readiness, a mnemonic operation, a border guard's psychological preparation, moral and psychological stability.

Постановка проблеми. У сучасному світі помітно збільшилася загроза безпеці людей в екстремальних ситуаціях. Це зумовлено як об'єктивними причинами (природні й техногенні катастрофи, глобальний тероризм і екстремізм), так і суб'єктивними факторами (невротизація суспільства, зростання психосоматичних захворювань, страхів). Значне зростання кількості техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій природного характеру, соціально-політичних подій, виявів тероризму, порушення цілісності державного

кордону, окупація викликають необхідність посилення протидії загибелі, травматизму, професійним захворюванням у підрозділах державної прикордонної служби України, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, кількісні показники яких помітно зростають. З огляду на вищезазначене, особливо значення набуває актуальність забезпечення системи професійної підготовки прикордонників, зокрема щодо дій в екстремальних умовах, а особливо психологічної готовності до діяльності в таких умовах.